

FRANSIZ SİYASİ DİSKURSLARINDA KONSEPTUAL METAFORLAR

Yeganə Orucova

Azərbaycan Dillər Universiteti, Bakı, Azərbaycan
Xəzər Universiteti, Bakı, Azərbaycan
e-mail: orucova-yeqana@rambler.ru

Xülasə. Metafor fransız siyasi diskurslarında ən çox müşahidə olunan koqnitiv mexanizmlərdən biridir. Metafor mürəkkəb və çoxtərəfli koqnitiv mexanizm olmaqla yanaşı, kompleks obrazlı-semantik strukturdur. Onun vasitəsilə nəinki gerçəkliyin qavranması, izah olunması, qiymətləndirilməsi və dəyişdirilməsi, eləcə də onun bilərəkdən təhrif olunması mümkündür. Metafor siyasi və ideoloji təsirin əsas dil vasitələrindən biri kimi çıxış edir və fransız siyasi diskurslarında öz məhsuldarlığı ilə seçilir.

Açar sözlər: Koqnitiv dilçilik, siyasi diskurs, konseptual metafor, mənbə sahə, hədəf sahə.

CONCEPTUAL METAPHORS IN FRENCH POLITICAL DISCOURSE

Yegana Orujova

*Azerbaijan University of Languages, Baku, Azerbaijan
Khazar University, Baku, Azerbaijan*

Abstract. Metaphor is one of the most observable cognitive mechanisms in French political discourses. Metaphor is not only a complex and multifaceted cognitive mechanism, but also a complex figurative-semantic structure. By means of metaphors, one can not only perceive, explain, evaluate and change reality, but also consciously distort it. Metaphor is one of the main linguistic instruments of political and ideological influence and is distinguished by its productivity in French political discourses.

Keywords: Cognitive linguistics, political discourse, conceptual metaphor, source domain, target domain.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ МЕТАФОРЫ ВО ФРАНЦУЗСКИХ ПОЛИТИЧЕСКИХ ДИСКУРСАХ

Егана Оруджева

*Азербайджанский Университет Языков, Баку,
Азербайджан
Университет Хазар, Баку, Азербайджан*

Резюме. Метафора - один из наиболее наблюдаемых когнитивных механизмов во французских политических дискурсах. Метафора не только является сложным и многогранным когнитивным механизмом, но и представляет собой сложную образно-смысловую структуру. С её помощью можно не только воспринимать, объяснять, оценивать и изменять реальность, но и сознательно исказить её. Метафора выступает одним из основных языковых инструментов политического и идеологического воздействия и отличается своей продуктивностью во французских политических дискурсах.

Ключевые слова: Когнитивная лингвистика, политический дискурс, концептуальная метафора, исходная область, целевая область.

1. Giriş

Müasir koqnitiv elmdə metafor əsas mental əməliyyatlardan biri hesab olunur. O, yalnız ritorikanın və yaxud poetikanın obrazlı fiquru deyil, dünyanın strukturlaşdırılmasında və açıqlanmasında yaradıcı bir rola malik olan interpretativ, epistemoloji kateqoriyadır. Metaforların təhlilinə koqnitiv nöqteyi-nəzərdən yanaşma onu dil sisteminin hüdudlarından kənara çıxarır və dilin, təfəkkürün və mədəniyyətin qarşılıqlı fəaliyyətinin fenomeni kimi nəzərdən keçirməyə imkan yaradır. Bu metodologiya dil ilə bağlı tədqiqatlar üçün yeni

perspektivlər açır və xüsusilə, diskursları yeni mövqelərdən nəzərdən keçirmək imkanı verir.

Metafor, yaxud sözün məcazi mənada istifadəsi, bir predmetin adının digərinə köçürülməsi, yalnız oxşarlıqları, bənzərlikləri və s. ifadə etmək üçün dil vasitəsi deyil, metafor dərk etmənin xüsusi üsuludur. İnsanın metaforu dərk etmə bacarığı, xarici alimlərin fikrinə əsasən, onun intellektinin xarakteristikası: məntiqi düşüncə, obyektlərin oxşarlığını müəyyən etmək qabiliyyətinə malik olması və ümumi bilik ehtiyatı ilə bağlıdır [3, s.157].

Məlumdur ki, müasir elmdə konseptual və ya koqnitiv metaforlardan söhbət gedir. Bəs konseptual metafor adi metafordan nə ilə fərqlənir? Konseptual metafor insan şüurunda bir konseptual sahənin digəri ilə birləşməsini əks etdirən müəyyən bir sxemlə təmsil olunur. Əgər mətndə rast gəldiyimiz metafor məcazi mənada istifadə olunan bir leksik vahiddirsə, konseptual metafor müvafiq konseptual sahədə metaforların mümkün olan bütün istifadə variantlarını özündə birləşdirir. Məsələn, “MÜBAHİSƏ - MÜHARİBƏ-dir” konseptual metaforu “mübahisə” lekseminin “müharibə” leksemi ilə müqayisə edilməsini nəzərdə tutmur, bu, “MÜBAHİSƏ” konseptual sahənin “MÜHARİBƏ” konseptual sahəsinin elementləri ilə bizim şüurumuzda strukturlaşması mənasına gəlir. Başqa sözlə desək, “müharibə”, “mübarizə aparmaq”, “vuruşmaq”, “döyüşmək”, “qazanmaq”, “uduzmaq”, “təslim olmaq”, “hücum etmək”, “geri çəkilmək”, “zərbə endirmək” və s. kimi leksemlər insan düşüncəsinin metaforik təbiətinə görə müəyyən bir dil daşıyıcısı tərəfindən, fərqli, qeyri-hərbi bir həyat sahəsi haqqında düşüncələrini ifadə etmək üçün istifadə edilir (mübahisə ilə bağlı olur).

2. Koqnitiv nəzəriyyədə metaforik model

Konseptual metafor nəzəriyyəsi ilk dəfə koqnitiv dilçiliyin baniləri hesab olunan C. Lakoff və M. Conson tərəfindən işlənib-hazırlanmışdır. Bu nəzəriyyəyə müvafiq olaraq metafor iki konseptual domenlərin (bilik bloku) - mənbə-sahənin və hədəf-sahənin elmi strukturları arasındakı qarşılıqlı fəaliyyətin koqnitiv prosesi sayılır. İnsanın ətraf aləmlə qarşılıqlı fəaliyyəti ilə formalaşan biristiqamətli metaforlu proyeksiya nəticəsində mənbə-sahənin elementləri konseptual hədəf-sahənin başa düşülməsi üçün daha mürəkkəb elementə keçir [5, s.102]. Deməli, metaforun koqnitiv nəzəriyyəsində metaforik model, konseptual mənbə-sahənin elementləri ilə konseptual hədəf-sahənin elementləri arasındakı uyğunluq təşkil edir. Bu qarşılıqlı fəaliyyətin xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, mənbə-sahə anlayış elementləri müvafiq leksik vahidlərin köməyi ilə əsas, həqiqi mənada realizə olunur, hədəf-sahə anlayış elementləri isə leksik vahidlərin köməyi ilə məcazi mənada işlədilir.

Mənbə-sahə ilə hədəf-sahəni ayırmaq üçün “*ce chirurgien est un boucher*” (bu cərrah qəssabdır) nümunəsini nəzərdən keçirək. Bu ifadədə istifadə olunan metafor (*un boucher* - qəssab) cərrahın səriştəsiz olduğunu ifadə edir. Mənbə-sahədə “le boucher” (qəssab), hədəf-sahədə isə “le chirurgien” (cərrah) çıxış edir. Əgər biz “*ce boucher est un chirurgien*” (bu qəssab bir cərrahdır) desək, mənanın əvvəlki cümlə ilə heç bir əlaqəsi olmayacaqdır. Bu metafor ilə qəssabın kəsici sənətkar olduğuna işarə edilərdi. Göründüyü kimi bu cümlələr eyni

konnotasiyaya malik deyil: birinci cümlə (*ce chirurgien est un boucher*) mənfi, ikinci cümlə (*ce boucher est un chirurgien*) isə müsbət konnotasiyada işlənir.

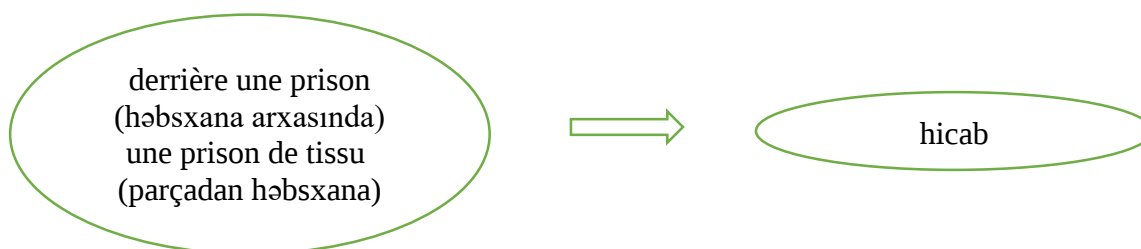
Konseptual metaforlar ünsiyyətin bütün növlərində müşahidə olunur. Onların ən çox verballaşdığı diskurs tiplərindən biri siyasi diskursdur. Siyasi diskurslarda metaforların tətbiqi nitqin bəzədilməsinin banal üsulu deyil, yaradıcı təfəkkürün təbii üsuludur. Bu diskurslarda istifadə olunan metaforik modellər nitqin manipulyativ təsirinin əsas elementlərindən biri kimi çıxış edir, reallığın qavranmasına təsir göstərməklə bu və ya digər ideyaların açıq təbliğatına, kütləvi təfəkkürün gizli manipulyasiyasına xidmət edir. Siyasi metafor “*sosial təfəkkürə təsir vasitəsi kimi siyasi proseslərin dərk olunması, modelləşdirilməsi və qiymətləndirilməsi üçün*” [4, s.7] istifadə olunur. “*Metafor cəmiyyətin siyasi təfəkkürünə təsirin və siyasi konsepsiyaların təqdim olunmasının ən güclü vasitələrindən birinə çevrilmişdir*” [6, s.122].

3. Fransız siyasi diskurslarda metaforik modellər

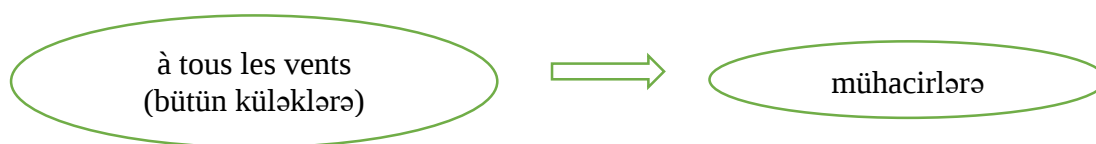
Aparılan müşahidələrə görə qeyd etmək lazımdır ki, son dövrlərdə fransız siyasi diskursu öz məzmunu, fərdi üslubu, xüsusi emosionallığı, ekspressivliyi və parlaqlığı ilə seçilir. Fransız siyasətçilərinin çıxışları məlumatın sərbəst, hətta liberal şəkildə şərh olunması ilə dünyanın digər ölkələrinin siyasətçilərinin çıxışlarından əhəmiyyətli şəkildə fərqlənir. Siyasətçilər öz siyasi diskurslarında, yalnız bir ictimai təşkilatın nümayəndəsi kimi deyil, həm də özünə məxsus dil individuallığı ilə çıxış edir və müəyyən hadisələrə münasibətini bildirməklə özünün şəxsi interpretasiyasını təklif edir. Fransız siyasi diskurslarında siyasətçilər tərəfindən məqsədyönlü və planlı şəkildə istifadə olunan konseptual metaforların işlənmə tezliyi də digər dil üslub elementlərindən xeyli fərqlənir.

Təqdim olunan növbəti nümunələrdə metaforik modelləri, eləcə də mənbə-sahənin elementləri ilə konseptual hədəf-sahənin elementləri arasındakı uyğunluğu nəzərdən keçirək:

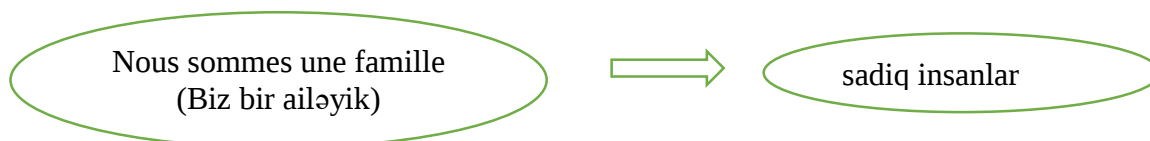
[...] “*Chez nous, dans la République Française, une femme n’est pas enfermée derrière une prison. On n’accepte pas qu’une femme soit enfermée derrière une prison, fut-elle une prison de tissu!*” (Bizdə, Fransa Respublikasında bir qadın bir həbsxana arxasında bağlanmışdır. Biz bir qadının, bir həbsxana arxasında bağlandığını qəbul etmirik, bu həbsxana parçadan olsa belə!) [11].

[...] “*L’Europe ne peut être un espace ouvert à tous les vents. L’Europe doit redevenir un idéal, une volonté, une protection*” (Avropa, bütün küləklər üçün açıq bir məkan ola bilməz. Avropa yenidən ideala, iradəyə, müdafiəyə çevrilməlidir) [8, s.38].

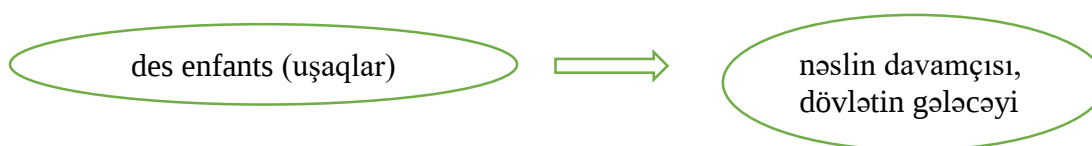
[...] “*Nous sommes une famille européenne, meurtrie par l'histoire et enfin réunie: dans une famille, on partage des valeurs, et on s'efforce de résoudre les problèmes*” (Biz tarix tərəfindən zədələnmiş (əldən düşmüş) və nəhayət yenidən birləşən bir Avropa ailəsiyik : ailədə dəyərlər paylaşılır və problemləri həll etməyə çalışırlar) [11].

[...] “*Nous ne comptons plus le nombre de frères et sœurs qui entrent dans les grandes écoles, nous ne comptons plus les frères et sœurs qui lancent leurs entreprises, nous ne comptons plus les frères et sœurs fonctionnaires au service de la société, nous ne comptons plus les frères et sœurs cadres dans les plus grandes sociétés françaises*” (Biz artıq ali məktəblərə daxil olan, müəssisələrdə işlərinə başlayan, cəmiyyətin xidmətində olan məmur qardaş və bacıların, ən böyük fransız cəmiyyətində icraçı qardaş və bacıların sayını hesablamırıq) [9].

Emmanuel Macron: “*Nous sommes tous aujourd'hui des enfants du Débarquement*” (Bu gün biz hamımız gəmidən endirilən sərnişinlərin övladlarıyıq [10].

Bu nümunələrdə birinci sütunda verilmiş metaforik modellər (*derrière une prison, une prison de tissu, à tous les vents, nous sommes une famille, frères et sœurs, des enfants*) hədəf-sahədə *hicaba*, *mühacirlərə*, *sadiq insanlara*, *ortaq maraqlar ətrafında toplaşan insanlara*, *nəslin davamçılarına* işarə edir. Müəllif tərəfindən yaranan, obyektə təsvir edən bu kimi kreativ metaforik modellərin istifadəsi resipiyentin təfəkküründə formalaşan qeyri-dil obrazları ilə gerçəklik arasında rabitə yaradır, informasiya subyektinin nöqteyi-nəzərinin, hadisələrə münasibətinin auditoriya tərəfindən qəbul olunmasında, resipiyentin təfəkkürünə effektiv təsir göstərməkdə mühüm rol oynayır. Fransız siyasi diskurslarında öz funksionallığı ilə seçilən bu üslubi elementlərin istifadəsi fransız xalqının mentalitetindən, millətin təxəyyülünün yüksək

potensialından irəli gəlir.

Nəticə. Metafor cəmiyyətin siyasi təfəkkürünə təsirin və siyasi konsepsiyaların təqdim olunmasının ən güclü vasitələrindən biridir. Siyasi diskurslarda bu və ya digər faktlara, predmetlərə və ya hadisələrə qarşı müəyyən münasibəti ifadə etməyə imkan verən obrazlı-metaforik informasiyanın ötürülməsi böyük rol oynayır və onların müasir fransız siyasi diskurslarında işlənmə tezliyi xeyli yüksəkdir.

Ədəbiyyat

1. Abdullayev S. (2013), Qeyri-səlis dilçilik təcrübəsi. Bakı: Victory, 596.
2. Məmmədov A.Y., Məmmədov M.Y. (2010), Diskurs Təhlilinin Koqnitiv Perspektivləri. Bakı: Çarşıoğlu, 92.
3. Артемьева Т.В. (2004), Понимание переносных значений метафор и пословиц младшими школьниками в условиях традиционной и развивающей систем обучения. Казань, 157.
4. Будаев Э.В., Чудинов А.П. (2006), Метафора в Политическом Интердискурсе. Монография. Екатеринбург: Урал. гос. пед. ун-т, 215.
5. Лакофф Дж., Джонсон М. (2008), Метафоры, которыми мы живём. Москва: Издательство ЛКИ, 256.
6. Чудинов А.П. (2006), Политическая Лингвистика. Москва: Флинта: Наука, 256.
7. da Silva Anunciacao J. (2013), Le discours de la persuasion: Une étude pragmatique et cognitive. Doctoral dissertation, Université d'Avignon, 279.
8. Trinquet M. (2015), Abcd'r du sarkozysme: Nicolas Sarkozy en 26 discours. Paris: Books on Demand, 212.
9. <https://www.ajib.fr/>
10. <https://www.lavenir.net/actu/monde>
11. <https://www.vie-publique.fr/>